

EGY NEMESI CSALÁD FÉNYKÉPEI

TARCAI BÉLA

A közelmúltban érdekes és értékes anyaggal gyarapodott a Herman Ottó Múzeum: tulajdonunkba került a sajkóczai és radványi báró Radvánszky család hagyatékának egy része és benne több mint ezer fénykép. E képek első és nagyvonalú áttekintése azonnal azt a benyomást keltette bennünk, hogy itt nem a szokványos családi fényképgyűjtemény egy változatáról van szó, hanem sokkal többről: tudatos és meghatározott szempontok által vezérelt emlékgyűjtésről és őrzésről. Ez a következtetés ösztönzött bennünket arra, hogy az anyag feldolgozását a fényképekkel kezdjük.

Sajnos, az is hamar kiderült, hogy a hozzánk került képek csak töredék részét képezhetik a teljes gyűjteménynek, mert – amint ez a későbbiekből kitűnik – több utalást-találtunk az egyéb forrásokban bizonyos fényképekre, amelyek eddig nem kerültek elő, de meg kellett, s talán még ma is meg kell lenniük valahol. Az információs forrásokat illetően a legfontosabb és leghasználhatóbb Radvánszky Béla naplójának eddig előkerült része. A naplófeljegyzések adatai alapján megkezdett, más irányú kutatásaink eddig még nem jártak eredménnyel.

Ahhoz, hogy a Radvánszky család fényképgyűjteményével kapcsolatos mondani-valónk térben és időben érthető legyen, előjáróban el kell mondanunk egyet s más-t a családról és az említett naplóról.

A Radvánszky család

A család eredete a 12–13. századra nyúlik vissza. Nemesi előnevét a Borsod megyei Sajókazától, illetve a Zólyom vármegyében lévő Zólyomradványtól nyerte. (Az utóbbi ma Besztercebánya egyik elővárosa.) Mindkét névadó faluban és környékén jelentős birtokokkal rendelkeztek, de a közvetlen rokoni kapcsolatok révén gazdának érezhették magukat Abaúj, Nógrád és Pest vármegyében is. A magyar báróságot a család Radvánszky Antal révén 1875-ben nyerte el, aki több mint 50 évig volt Zólyom vármegye főispánja¹ és több magas társadalmi és protestáns egyházi tisztséget is betöltött 1882-ben bekövetkezett haláláig.

A család virágkorát a 19. század második felében élte. A családi krónikák említést tesznek ugyan Radvánszky Lászlóról, aki az 1700-as években udvari tanácsosi rangot ért el és szép latin nyelven írt családtörténeti, valamint utazásait megőrkítő munkáival szerzett hírnevet magának és családjának, de a legjelentősebb személyiség a sajkóczai ágból származó Radvánszky Béla (1849–1906) volt. Jogot tanult Pesten, sokat utazott külföldön és itthon. Közéleti pályáját 1875-ben mint országgyűlési képviselő kezdte. 1882-ben Antal nagybátyja halála után a király Zólyom vármegye főispánjává nevezte ki. 1894-ben, az akkor elhunyt és ugyancsak borsodi Vay Miklós örökébe lépett a

1. A naplóban ez így szerepel, valójában több mint 50 éves közszolgálatról van szó.

protestáns főrend részére fenntartott koronaóri tisztségben, 1895-ben belső titkos tanácsosi címet kapott.

A közhivatali funkciók mellett széles körű tudományos és társadalmi tevékenységet is kifejtett. Elsősorban a családtörténet, az életmódkutatás és a lakáskultúra érdekelte. A nemesi családok levéltáraiban végzett kutatásai eredményét a „Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században” című munkájában 1879 és 1895 között, több kötetben publikálta. 1879-ben az Akadémia levelező tagja, 1887-ben tiszteletbeli tag, majd 1891-ben igazgatótanácsi tag lett. 1883-ban megalapította a *Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság*ot, tagja volt a Történeti Társulatnak, az Archeológiai Társaságnak. Az említett Társaságokban rendszeresen tartott előadásokat a legkülönbébb témákról. 1904-ben kiadta Rimay János világi verseit, amelyeket a Történeti Társulat 1874-ben tartott vándorgyűlése alkalmával a zólyomradványi kastély levéltárában találtak meg Balassa Bálint szerelmes verseinek másolatával együtt.

Érdeklődése kiterjedt a tudomány és a művészet szinte minden ágára. A család könyvtárát impozáns méretűre fejlesztette. A könyvek elhelyezése céljából a sajkózái kastélyt könyvtári szárnyal bővítette, folyamatos megbízásokkal látta el a Munkácsy-tanítvány Pataky László és a Lotz-tanítvány Vajda Zsigmond festőművészeket, lelkes és hozzáértő bírálókat írt Adelina Patti² pesti hangversenyeiről és az Amerikából hazatért Vay Lénárd hegedűművész játékaról.

Kitűnő gazda volt. Tapasztalatait és energiáját nem csupán saját birtokai növelésében kamatoztatta, hanem a közeli és távoli rokonok gondjainak megoldásában is részt vállalt, nemegyszer jelentős anyagi áldozatok árán. Jó vadász hírében állt, kitűnő lovai, híres ménesei voltak. A társasági vélemények szerint az övé volt a legjobb és a legelegánsabb fogat Pesten.

1885-ben feleségül vette Tisza Kálmán leányát, Paulinát, Tisza István húgát. Ezzel a család rokoni kapcsolatai jelentősen bővültek, bár eddig sem voltak jelentéktelenek. A család két ága, a sajkózái és a radványi önmagában is nagy befolyást jelentett, s ezt erősítette a hejőcsabai Bárczay, az alsózsolcai, illetve a golopi Vay, valamint a varsányi Podmaniczky családdal fennállott rokonság. Tiszáék révén a kör bővült a Degenfeld, a Teleki, a Bethlen, az Almásy és ismét a Podmaniczky családdal.³

A Radvánszky Béla és *Tisza Paulina* házasságból három gyermek született: *Kálmán* 1887-ben, aki élete végéig hű maradt Sajókazához. Országgyűlési képviselő volt, gazdálkodott, kutyatenyészetet létesített. 1945 után a faluban húzódott meg 1965-ben bekövetkezett haláláig. Öccse, *Béla* (1889–) 1912-ben „sub auspiciis regis” szerzett orvosi diplomát. Testvérhúguk, *Dóra* (1896–1978) báró Karg Antalhoz ment férjhez. Spanyolországban halt meg.

A háborúban a család szétszóródott, a sajkózái kastély jórészt elpusztult, nevük ma már csak az emlékekben él.

Radvánszky Béla naplója

Alapos okunk van feltételezni, hogy Radvánszky Béla naplóját nem szánta a nyilvánosságnak. Erre mutatnak mindenekelőtt azok a kritikai megjegyzések, amelyek – mai szemmel nézve is – ellentétben állottak a korabeli arisztokrácia felfogásával, az író társadalmi helyzetéből adódó konvenciókkal. De erre utal az is, hogy a folyóírással írt naplórészek közé egyéni titkosírással beszúrt mondatok vannak, s ezek Radvánszky legbensőbb érzelmi életéne hol kellemes, hol viharos megnyilvánulásait rögzítik. Minthogy az írásmód az ún. „magyar cézár” jelrendszernek felel meg, s ebben minden

2. Adelina Patti (1843–1919) spanyol–olasz származású operaénekesnő.

3. A felsorolás egyik család esetében sem teljes.

1. kép. Br. Radvánszky Antal főispán
1880 körül

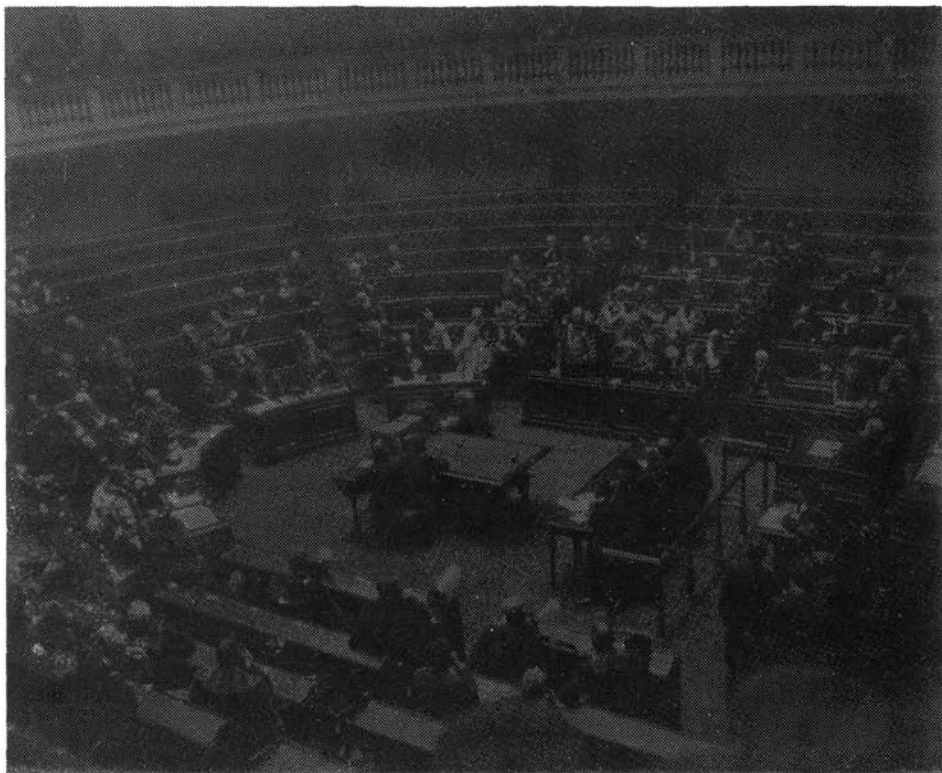

2. kép. Br. Radvánszky Béla
koronaórré választása idején, 1894-ben

betűt egy egyénileg kreált jel helyettesít, a mi esetünkben két változatban, a megfejtés nem okozott különösebb nehézséget.

Valószínű, hogy Radvánszky a naplóírást 1871-ben kezdte el, s évente egy-egy kötetet írt 1880-ig. A kötetek sorszámozása ugyanis a naptári évek szerint folytatódik. A megtalált kötetek az 1876-os 6. sorszámnál kezdődnek. (Az 1–5. kötet eddig még nem került elő.) A naplóvezetés 1891. május 1-jén hirtelen abbamaradt.

A napló, azon túl, hogy rögzíti a család prominens tagjainak közéleti tevékenységével kapcsolatos eseményeket és szubjektív megjegyzéseket, a családi és rokoni körben, a birtokviszonyokban bekövetkezett változásokat, a rendkívül mozgalmas társadalmi élet képét, megismerteti az olvasóval Radvánszky Béla jellemét, gondolkodásmódját, politikai felfogását és alapvetően kritikus alkatát. Elítéli apósa megalkuvó politikáját, hibáztatja Deákot és pártját, mert a kiegyezésben elmulasztotta az egyetlen történelmi pillanatot a magyarság jogainak és érdekeinek teljes körű érvényesítésére, a képviselők komolytalan tárgyalási stílusát látva azon tépelődik, hogy lemond mandátumáról, de mégsem teheti, mert akkor el kellene foglalnia helyét a felsőházban, ahol ugyanaz a helyzet, megjósolja, hogy az arisztokrácia elveszti befolyását és pozícióját a közéletben, ha nem hagy fel a felelőtlen élet- és gondolkodásmóddal. Keményen vitatkozik Fraknoi Vilmostal, aki mereven ellenzi a Heraldikai és Genealógiai Társaság megalapítását. Leírja munkamódszerét, amellyel az életművének szánt Családélet című könyvsorozatához az adatokat gyűjti. Felháborodik azon, hogy a Teleki család nem engedélyezte a marosvásárhelyi levéltárban a kutatást, vagy azon, hogy Uzapanyit-

3. kép. Br. Radvánszky Béla koronaöri bemutatkozása a felsőházban, 1895-ben

ban⁴ az egykori Uza nemzetség pergamenjeit a gazda ágybetétnek használta. Ugyanakkor boldogan említi, hogy Héderváron milyen szíves fogadtatásra talált és milyen értékes forrásokra bukkant. De azt sem felejtí el feljegyezni, hogy amikor Ferenc Józsefnél audiencián jelent meg Antal nagybátyjával, a király az első mondat közben félbeszakította a jól betanult német nyelvű dikciót és magyarra fordítva a szót, 12 percig folyamatosan beszélgetett velük magyarul.

Mindezek leírása közben felbukkan rengeteg név, rang, adat, esemény a korabeli Magyarország politikai, társadalmi, gazdasági életében szerepet játszó férfiak, a szalonokban, bálokon, a lóversenyeken és a korzón tündöklő hölgyek nevei. Az utóbbiak esetében igazi férfiszemmel regisztrálja a külső és belső tulajdonságokat. Ha már most a napló mellé kitergetjük az ezernyi fényképet, akkor szinte megelevenedik az a világ, amelyben Radvánszky Béla élt, gondolkodott és alkotott. Egy darab történelem.

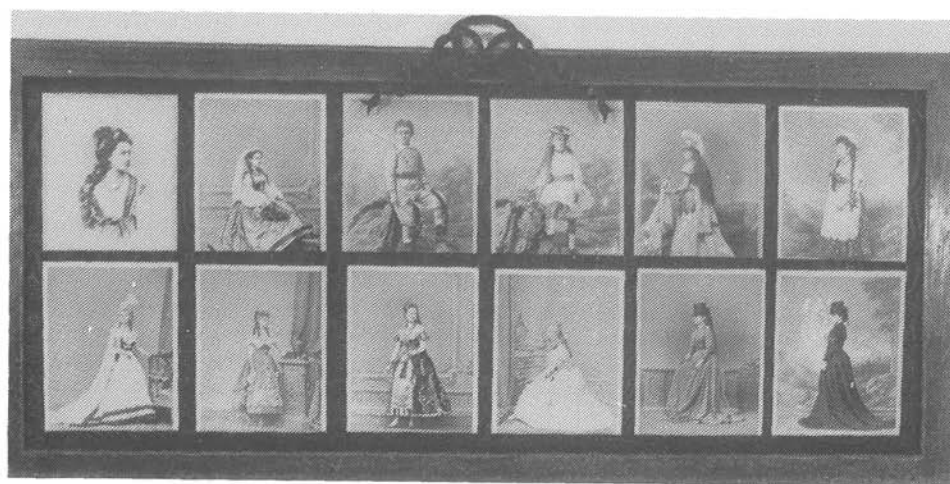
A családi fényképgyűjtemény

A fotográfia történetének krónikásai a társadalmi kölcsönhatások elemzése kapcsán gyakran és szívesen hivatkoznak a fénykép demokratizmusára. Ez egyfelől azt jelenti, hogy a technika mindenki által elsajátítható és gyakorolható, másfelől azt, hogy olcsósága, korlátlan sokszorosíthatósága, mozgékonytsága és közérthetősége révén még

4. Rimaszombat közelében fekvő község, a Szentmiklóssy család fészke, ma Panictovo.

4. kép. Koller Károly: A Tisza család fiatal tagjai:
Tisza István–Tisza Ilona, gr. Bethlen Pál–Tisza Jolán, 1880 körül

5. kép. Fényképtartó a Tisza család gyűjteményéből

6. kép. Br. Radvánszky Béla és Sarolta Miskolcon, 1877-ben

a kevésbé tehetősek is bekerülhetnek a felhasználók körébe. Ehhez kapcsolódik még az a nézet is, hogy a kisember vágyai netovábbjának megvalósulását látta és látja a fényképben, mert most már ő is megörökíttetheti arcát – kis költséggel és kevés fáradtsággal – a maga és utódai számára. Ez a következtetés azonban így és általában nem érvényes a fotográfiára. Az első időkben ugyanis a fénykép luxuscikk volt. A dagerrotípiák ezüstözött rézlemezre, körülményes eljárással és egyetlen példányban készülhettek, tehát drágák voltak. Az ún. nedves eljárások korában pedig a mestereknek hatalmas apparátust kellett mozgatni ahhoz, hogy a világ és elsősorban embertársaik képét „a valósághoz hűen” rögzíteni tudják. Ez sem lehetett olcsó mulatság.

Amióta III. Napóleon 1859 táján bevetődött egy párizsi fényképező műtermébe, pontosabban udvarába, hogy egyetlen kedves fiát, Lulut lefényképeztesse és véletlenül ő maga is rajta ragadt a képen, a felsőbb körökben sikk lett a fényképezkedés. Disderi mester 1857-ben sem feltétlenül a kisemberek számára találta fel és szabadalmaztatta a fényképes látogatókártyát, amit azután szerte a világban névjegyként használtak. Pesten Mayer György az első, igazi iparosnak tekinthető magyar fotografus is „az előkelőbb közönségnek” ajánlja műintézetét 1844-ben. Párizsban a republikánus Gaspard Felix Tournachon – művésznéven Nadar – a szellemi elit részére nyitotta meg műtermét az 1850-es évtized elején, hogy arcképeket gyűjthesse Pantheonja számára.

A fényképezés hős- és őskorában tehát aligha lehetett szó a feltételezett népszerűségről. Ebben az időben elsősorban a tehetősek juthattak hozzá, hogy saját vagy lovaik és kutyáik képmásában az új és hamar divatosá vált találmány révén, gyönyörködhesenek, vagy képeikkel szeretteiket, barátait megajándékozzák. A Radvánszky család tagjai is ezt a divatot követték. Emellett, természetesen, és minthogy módjuk is volt

nozzá, őrizték a hagyományokat is. A család gyakori vendége volt a rokon Vay Miklós szobrászművész, akinek ugyan Bécsben volt műterme, de ha Golopon vagy Sajókázán járt itt is mintázott szobrokat a család tagjairól. A hosszabb-rövidebb időre szerződötetett festőművészek is készítették portrékat a családi arcképcsarnok részére. Sajókázán az éppen Münchenből hazatért *Pataky László* talált mecénásra és otthonra, azaz a meglepő feladattal, hogy elsősorban lovakat fessen. Pataky eleinte ódzkodott ettől a megbízástól, minthogy lovakat még sohasem festett. Végül is – miként a naplóban olvashatjuk – „egészen jól sikerült” képeket festett a házigazda kedvenc lovairól. Lehetséges, hogy a gyors akklimatizálódásban szerepe volt a család egyik gyakori hölgyvendégének is, akit – ugyancsak a napló szerint – két hónap alatt kitűnően megtanított festeni és akiről nem kis malíciával jegyzi meg Radvánszky: „Úgy látom, M. fiórtól Patakyval!”.

Pataky Lászlót *Vajda Zsigmond* követte, aki azzal is elnyerte a házigazda szimpátiáját, hogy fényképeket is készített a kastélyokról. A gyűjteményben egy ilyen tudtunk teljes bizonyossággal azonosítani, éspedig azt a keretezett tablót, amely 1884. augusztus 20-án készült a zólyomradványi kastélyról. A sajkókázai kastélyban fényképezett *Klöz György* is és a miskolci mester, *Schabinszky László*, Munkácsy Mihály barátja.

Visszatérve a fénykép demokratizmusával kapcsolatos gondolatainkhoz, az ilyen irányú fejlődés csak a 60-as években következhetett be és ténylegesen meg is valósult. Ekkorra alakultak ki a nyersanyagok és a technikai eszközök tömegtermelésének feltételei. A fénykép ennek következtében valóban olcsó és mindenki számára elérhetővé vált. Az is tény viszont, hogy a korábban kialakult elit fényképezési szokások és intézmények továbbra is őrizték pozícióikat.

A múlt század második felének társadalma megszokta, hogy tagjait a rang és a vagyon által meghatározott lehetőségek szerint osztályokba sorolja. Így alakultak ki a mesterséges elkülönülés formái a templomi ülésrendtől kezdve a vasúti kocsikon és a kaszinókon keresztül a vadásztársaságokig. Miért lett volna ez másként a fotográfiaiban? A korábban is „az előkelőbb közönség” kiszolgálására berendezkedett műtermek tovább fejlesztették exkluzív jellegüket. Most már nem elégedtek meg a romantikus tájakat, erdőrészeteket imitáló kulisszákkal, hanem templom- és palotaméretű műfalakat festettek és ezek közé a legkényesebb ízlést is kielégítő reprezentatív bútordarabokat raktak. Hogy ezek nem mindig illettek össze, az különösebben senkit sem zavart. (Ilyen környezetben örököltették meg magukat pl. Tisza Kálmán legénykorú gyermekei.)

Az újabban létesült kispolgári műtermek „szolid árakkal és előzékeny kiszolgálással” indultak versenybe a nagyrédemű közönség pártfogásáért. Az előbbi kategóriából

7. kép. *Inkey Fernande*
galambárus leány jelmezében, 1877-ben

8. kép. Vajda Zsigmond: A zólyomradványi kastély, 1884-ben

nőttek ki a császári, királyi és főhercegi udvari fényképészek legtöbbször anélkül, hogy azt a bizonyos udvart vagy annak lakóit valaha is látták volna. Az udvari körökből kiszorult polgárok részére maradtak a mellékutcák hátsó udvaraiban szorgoskodó műtermes, vagy a vásárokat látogató vándor- és gyorsfényképészek.

Radvánszkyék és a köreikhez tartozó családok tagjai tömegével készítették a fényképeket önmagukról és környezetükről. A vizekpartokon – ezekből viszonylag kevés van – a leggyakrabban *Borsos*, *Simonyi* és *Strelisky* neve fordul elő. A nagyobb tömeget alkotó kabinetképek szerzői *Strelisky*, *Ellinger*, *Klősz*, de leginkább *Koller*, illetve utódai. Az újabb keletű képek *Székely Aladár*nál készültek. A vidéki műtermek közül *Dunky* és *Veress Ferenc* kolozsvári, valamint *Gondy* és *Egey* debreceni mesterek vannak képviselve. Találhatók ezeken kívül szép számmal a leghíresebb bécsi, párizsi, valamint az előkelő fürdőhelyek műtermében készült kabinetképek is. Érdekes, hogy a család tagjai a közelben lévő és mindig útba eső miskolci műtermeket nem látogatták. Az eddig megtalált anyagban összesen két miskolci képet találtunk. Az egyiket *Szinay István*, a másikat *Geil H. József* készítette. Ezek közül az utóbbi az érdekes, mégpedig a felvétel körülményei miatt. A derék Geil mesternek ebben az esetben ki kellett cipelnie fényképezőgépét az utcára, hogy ott Radvánszky Bélát és hűgát Saroltát, az egylovos hintón ülve lefényképezhesse, az utca közönségének nem csekély bámulatára, amint ez a képen is látható. A fénykép valószínűleg 1877. július 29-én készült, amikor is nagy lóverseny volt Miskolcon és ott mindkét Radvánszky testvér futtatta lovait és fogatait. A napló egyébként a legtöbb esetben csak a fénykép készítésének tényét regisztrálja, a megjegyzések nem vonatkoznak a kép minőségére, sokkal inkább az ábrázolt személyekre. Egy esetben, 1876-ban mégis kivételt tett Radvánszky, amikor azt írta, hogy Koller tanár megküldte „M. művészileg színezett fényképeit.”

Erőltetett dolog lenne a fényképgyűjtemény és a napló között olyan összefüggést keresni, mintha az egyik a másiknak illusztrációja lenne. A kapcsolat abban mutatható ki, hogy mindkettő ugyanazokról az emberekről, ugyanarról a korról, eseményekről,

9. kép. Br. Radvánszky Béla gyermekei 1990 körül

hangulatokról szól. Kár, és a feldolgozást igen nehezíti, hogy a kb. 1860-tól 1940-ig terjedő korszakot átfogó képanyag zilált állapotban került gyűjteményünkbe. Ennek következtében az őrzés eredeti módjára csak következtetni tudunk. Találtunk több angol gyártmányú, üvegezett keretet, amelyekbe moaréval bevont zsebes betétekbe lehetett a kabinetképeket elhelyezni. A kedvesebb és ezért felnagyított képeket elegáns egyedi keretekben akasztották a falakra. Minthogy a képek jelentős része, az eddigi hányódás mostoha körülményei ellenére is kitűnő állapotban van, alaposnak tűnik az a feltételezésünk, hogy a család a fényképeket a már említett üvegezett keretekben és albumokban őrizte.

Viszonylag kevés képen találunk az ábrázolt személyre vagy a készítés körülményeire utaló adatot. Gondosan adatolva vannak viszont a szűkebb család tagjairól, elsősorban a gyermekekről készült fotók. Úgy tűnik, hogy mindkét családban a „Mama” gyűjtögette a képeket és vezetgette a legfontosabb adatokat. Később a Tisza család képei is Sajókazára kerültek. Ezért lehetnek képeink Tisza Kálmánról és Tisza Istvánról életük különböző korszakaiból. A gyűjteményben van a Tisza Kálmánról közvetlenül a halála előtt készült, utolsó fénykép. Vannak fotók a régi és az új országházi-ról, a miniszterelnöki rezidenciáról és talán történelmi érdekesség a Tisza István vörös szalonját ábrázoló, levelezőlap méretű fénykép, melynek hátoldalán Tisza István felesége 1914. július 26-án közölte Radvánszkyéval a háború várható kitörésének híret. Egy másik képen, amely az alig 4 éves korában elhunyt Tisza Juliskát ábrázolja, a mindig keménynek ismert Tisza István egy Keats-versből vett idézetekkel búcsúzik leányától, 1893-ban.

A családi élet intimebb pillanatait ábrázolják azok a fotók, amelyek részben a geszti és részben a sajókazai kastélyban készültek. Ezek között már szép számmal találhatók ún. amatorképek is. Eddig azt sikerült megállapítani, hogy a múlt század utolsó éveiben Radvánszky Kálmán elkezdett fényképezni, mégpedig Kodak boxgép-

10. kép. Br. Radvánszky Kálmán amatőrfelvétele 1900 körül

pel. Ő a családi együtteseken kívül lovakat, kutyákat és az uradalom alkalmazottainak gyerekeit fényképezte. A negatívok egy része, igaz, hogy nagyon viharvert állapotban, de megmaradt.

A fénykép, mihelyt megjelent a salonokban, máris ösztönzőjévé vált egy eddig ismeretlen (és természetesen lehetetlen) szokásnak, az arcképjárandékozásnak, az arcképcserének. A vizitképek praktikus célokat szolgáltak, az ajándékozásra alkalmas kabinetképek viszont gesztussá magasodtak akkor, amikor az egymás iránti megbecsülés kifejeződéseként vagy kimondott (ráírt) esetenként kimondhatatlan üzenetként kerültek kézről kézbe. Az emberek számon tartották, hogy kitől kaptak vagy kinek adtak arcképet ajándékba. Ezt a szokást üzleti szempontból is kihasználandó, a fényképészek versengtek abban, hogy meglepőnél meglepőbb adjusztálásban szállítsák a fényképeket a megrendelőnek. Radvánszky Béla „mellékes” feljegyzéseiben találtunk adatokat arra, hogy Kollertól a bemutatott mustrák alapján tucatszámra rendelt „utánnomást” a neki tetsző felvételekből. A hivatalos kapcsolatokban udvarias hangú ajánlások teszik érdekessé az ilyen ajándékképeket. (Pl. Csernátony pénzügyminiszter Tisza Kálmánnak.) Az ilyen típusú képek között a leginkább figyelemre méltók Déchy Mórnak az 1879. évi Himalája expedícióról készült és ugyancsak Tisza Kálmánnak nagy tisztelettel ajánlott fényképei. Érdekesek és a kapcsolatok sokrétűségére utalnak a korabeli jelességek arcképei a családi gyűjteményben. Az szinte természetes, hogy kegyelettel őrizték Erzsébet királyné fényképét és hogy megtalálható Izabella főhercegné³ kézzel színe-

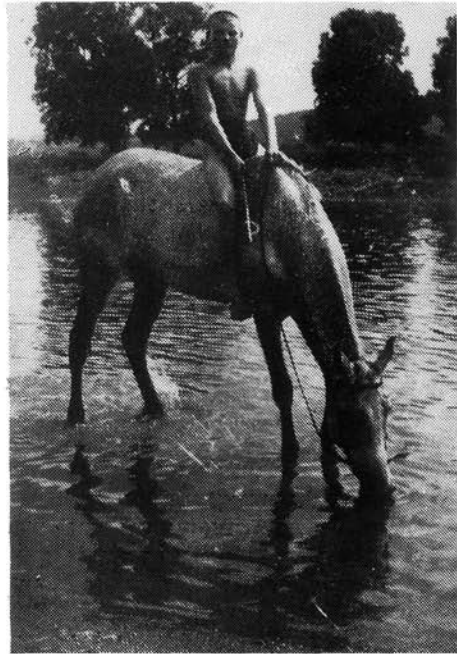
5. Frigyes főherceg felesége, a magyar közéletben fontos szerepet játszott, ő maga is fényképezett.

zett és saját kezűleg dedikált képe, mert amióta Frigyes főherceg megvásárolta a véglesi⁶ kastélyt, a zólyomi végeken birtokszomszédok lettek. De megőrizték Krüger tábornok, gróf Andrássy Gyula és Pasteur képét éppúgy mint sok más közéleti emberét. (Az viszont bizonyára már csak a család számára volt érdekes, hogy Inkey Fernande az 1877. évi farsangi bálon galambáros lány jelmezében jelent meg, vagy hogy Karácsonyi Adrienne 1874-ben öngyilkos lett.)

Az említetteken kívül tartalmaz a gyűjtemény néhány fotótörténeti érdekességet is. Ilyen pl. egy 15x10 cm-es méretű ferrotípiá, elegáns paszpartu maradványaival és leromlott állapotban. Ez azért érdemel említést, mert eddigi ismereteink szerint ferrotípiát csak 6x9 cm-es méretben, gyorsfényképként készítettek. A képről közelebbit azért sem lehet megállapítani, mert a hátlapjára – nyilván utólag – egy párizsi divatszalon reklámját ragasztották. Ilyen érdekességnek számít a Strelisky műtermében és az onnan ismert stílusban készült, meglehetősen giccses, de látványos montázs három gyermekről. És itt található a „Gróf Kinsky Nusi ugrása” című kép egy példánya, amelyről Kreilisheim György azt írta, hogy gr. Eszterházy Mihály 1885-ben készítette és ez az első magyar sportfelvétel. A fotón egyébként Eszterházy Mihály és Weinwurm Antal címkéje látható. Technikatörténeti szempontból néhány különleges eljárással készült kép (platinotípiák, aranykloriddal kezelt képek, fénykép és rajz kombinációja útján létrejött képek stb.) teszi teljessé a gyűjteményi anyagot.

1988 októberében „A fénykép mint történeti forrás” címmel rendezett országos szakmai konferenciánkon az összesereglett szakemberek arra a kérdésre keresték a választ, hogy a fénykép – legyen az régi vagy új – hogyan szolgálhatja a történeti kutatást, hogyan bővítheti, színesítheti az ismeretanyagot és milyen újabb információkat szolgáltat az utolsó másfél évszázad történetének teljesebb és igazabb feltáráshoz. Az ott felidézett számtalan példa bizonyította, hogy a fényképezés történetének és természetének ismerete, a fénykép által közölt vagy belőle kihámozható információk nélkül szegényesebb lenne a képünk a közelmúlt és a ma világáról. Úgy véljük, hogy a Radvánszky–Tisza család fényképgyűjteményének bemutatása újabb adalék lehet a konferencián megfogalmazott vélemények alátámasztásához.

A világ ebben az évben ünnepli a fotográfia feltalálásának 150. évfordulóját. Ezek a sorok legyenek a tisztelet kifejezői azok emléke előtt, akik ezt a találmányt az emberiségnek adták és lehetővé tették, hogy ma világunknak olyan optikai képében gyönyörködhetünk, amelyről elődeink csak álmodni tudtak.

11. kép. Br. Radvánszky Kálmán amatőrfelvétele 1900 körül

6. Zólyomtól keletre fekvő kastély, Frigyes főherceg 1910-ben vásárolta meg Nemeskéri Kiss Páltól. Ma Vigl'as.

DIE FOTOGRAFIEN EINER ADELSFAMILIE

(Auszug)

Der Aufsatz befasst sich mit den Fotografien, die im Nachlass der Familie Radvánszky–Tisza zu Sajókaza gefunden waren. Diese Familie spielte eine bedeutende Rolle im öffentlichen Leben der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts. Die Sammlung selbst besteht aus mehr als 1000 Stück, bildet sie aber vermutlich nur einen Bruchteil des Bildarchivs von damals. Die Geschehnisse des Lebens, die Umwälzungen der gesellschaftlichen Beziehungen der Adelsfamilie sind mit Hilfe dieser Bilder ab 60-er Jahren voriges Jahrhunderts bis etwa 1940 zu verfolgen.

Zur Untersuchung und Beurteilung des Bildarchivs haben das – leider auch nicht komplettes – Tagebuch von Baron Béla Radvánszky und die bekannten Details der Familiengeschichte eine beträchtliche Hilfe geboten.

Das Bildarchiv der Familie Radvánszky–Tisza ist ein Beweis dafür, dass Porträt- und Familienfotos machen lassen, ansammeln, aufbewahren und schenken war die Gewohnheit nicht nur der Kleinbürgertum, sondern diese Mode auch von der Aristokratie übernommen und mit Vorliebe geübt wurde. Dementsprechend haben sich auch die Fotoateliers differenziert, um die verschiedenen Ansprüche befriedigen zu können.

Die Bildersammlung, das Tagebuch und die Untersuchungsfolgerungen ermöglichen einige individuelle und manchmal intime Züge der Geschichte kennen zu lernen. Da die Träger der bedeutenden Namen, die im Tagebuch häufig vorkommen, auch auf den Fotos zu betrachten sind, erscheint die Fotografie als eine wichtige historische Angabenquelle. Man darf aber nicht daran denken, dass die Fotos zur Illustration des Tagebuches dienen sollten.

Das Fotoarchiv hat die Gesichtszüge von vielen namhaften Menschen aufbewahrt und das weist auch darauf hin, dass die Familie sehr ausgedehnte Beziehungen besass – es sind unter anderen Porträts von Königin Elisabeth, Erzherzogin Isabelle, Gyula Andrássy, General Krüger, Pasteur usw. zu finden. Es kommen auch fototechnische Kuriositäten vor. Letzten Endes beweisen die sogenannten Amateurbilder, dass auch die Mitglieder der Familie fotografierten und haben eine Menge von Bildern mit ihrem Kodak von den Hunden, Pferden und von der Dienstpersonal gemacht.

Das Aufdecken der Radvánszky Sammlung bietet einen wichtigen Beitrag zum Kennenlernen des menschlichen Antlitzes dieser Epoche.

Béla Tarcai